

Cultura

La frase Mark Twain

ESCRITOR QUE VA NÉIXER AVUI FA 188 ANYS

“És més fàcil enganyar la gent que convèncer-los que han estat enganyats”

La cara Rosa Vergés

CINEASTA

La directora de *Boom boom* serà distingida amb el Gaudí d'honor el 4 de febrer en la gala dels premis de l'Acadèmia del Cinema Català. Un guardó merescut per a una pionera del cinema català.

Entrevista Judit Díaz Barneda Traductora de la primera versió íntegra i partint del rus que es fa cap al català de ‘Guerra i pau’, novel·la de Tolstoi que acaba de publicar Edicions de 1984

“He desenvolupat un gran sentit de culpa”

Lluís Llorc
BARCELONA

Guerra i pau, obra mestra de Lev Tolstoi (1828-1910) –juntament amb *Anna Karènnina*– i de la narrativa del segle XIX, és un fresc històric i èpic que inclou més de cinc-cents personatges reals i ficticis. Amb la campanya napoleònica –Austerlitz, Borodín i l'incendi de Moscou– com a rerefons, narra la història de dues famílies de la noblesa russa, els Bolkonski i els Rostov, protagonistes d'un món que comença a escenificar la seva pròpia desaparició.

D'aquesta obra universal no hi havia fins ara una traducció íntegra en català i partint del rus. Edicions de 1984 i la traductora Judit Díaz Barneda han posat fi a aquesta mancança, just quan se celebren els 40 anys de l'editorial.

Com i quan va començar aquest projecte mastodòntic?

El 2013 vaig enllestir la traducció de *Poemes escollits*, de Joseph Brodsky, per a Edicions de 1984. L'editor, Josep Cots, em va deixar anar la idea de traduir *Guerra i pau*. Primer vaig dir que no, però un temps després, mentre estava de baixa laboral i tenia una percepció del temps del tot distorsionada, vaig acceptar. Treball de professora de secundària a temps complet i només podia dedicar-me a traduir durant els períodes de vacances i festius. Durant aquest temps vaig desenvolupar un gran sentit de culpa quan intentava gaudir del meu temps lliure i no el dedicava a traduir.

La introducció és concisa i clara, exemplar, i el glossari de 550 personatges, impressionant...

Gràcies. Em van demanar que la introducció fos curta, que el llibre ja era prou llarg. [riu]

Per què pensa que s'ha trigat gairebé cent anys a fer, en català, una nova traducció?

Potser perquè ningú s'hi veia amb forces. El problema de fer una traducció tan llarga és que t'hipoteca molt de temps. Mentre veus que altres traductors van traient llibres al mercat, tu t'has de limitar a explicar que tens un projecte en marxa i que no saps quan el podràs acabar. Tot sigui dit, també s'han tradu-

Si consumim ‘Guerra i pau’ enriqueim la nostra experiència personal i també enriqueim la llengua

it altres llibres gruixuts, com *Vida i destí*, de Vassili Grossman, traduït per Marta Rebón, i la recent traducció de *Crim i càstig*, de Dostoievski, a càrrec de Miquel Cabal, que em sembla una aposta tan arriscada com la de traduir *Guerra i pau*.

En l'obra hi ha molt de francès –la noblesa russa de l'època feia servir aquesta llengua– que el mateix Tolstoi va traduir al rus en notes a peu de pàgina. Vostè ho ha traduït del rus, com la resta, o directament del francès? L'he traduït del rus i amb sentit comú. Sovint no és tan determinant la literalitat de la frase com la funció que fa el llenguat-

ge i el sentit que té en un determinat context.

La “versemblança” a què apel·la Tolstoi en l'annex final per justificar l'ús del francès resulta molt actual, ara que cada cop hi ha més autors que, en una novel·la en català, afegixen molts diàlegs en castellà aplicant aquest controvertit criteri.

Incloure el castellà en un llibre pretesament català no és allò que jo faria ni és un llibre que potser m'agradaria llegir, però entenc els arguments de les persones que ho defensen. En el cas de *Guerra i pau* i el francès, la decisió d'incloure llargs fragments en francès en el diàleg d'alguns personatges està molt meditada. De fet, el mateix autor, en algun moment, va donar per bona una versió que estava íntegrament escrita en rus, però poc després se'n va desdir perquè el llibre no s'entén sense aquesta dicotomia, pràcticament esquizofrènica, de les altes capes de la societat russa del moment. Els referents de moda, elegància, modernitat i refinament venien de França i, de sobte, aquells admirats francesos creuaven les fronteres de la mare Rússia i els envaiïen, justament amb l'excusa d'estendre la modernitat francesa per tot Europa. Un moment interessant del gir de guió que hi ha cap a la segona meitat de l'obra és quan bona part de la societat benestant russa intenta *russificar-se*, o *desafrancesar-se* com a reacció a la invasió de Napoleó, i com se'ls fa de difícil.

Vostè ja havia llegit l'obra?

Sí, quan tenia 18 o 20 anys. Vaig llegir la traducció de Carles Capdevila, de tapa verda, de la col·lecció de la MOLU d'Edi-

cions 62 i la Caixa. Quan la vaig tornar a llegir per traduir-la va ser una experiència del tot diferent. Ni jo era la mateixa persona, ni el llibre era el mateix, ja que a la versió de Capdevila hi falten fragments i no hi ha els diàlegs en francès.

Quins esculls s'hi ha trobat?

Pots comptar que amb gairebé dues mil pàgines, d'esculls me n'he trobat molts. Te'n podria enumerar uns quants però te n'explicaré només dos. La gramàtica de Tolstoi pot arribar a ser una mica enrevessada: frases llargues, algunes estructures similars a l'alemany, molta subordinada, participis i gerundis. Alguna vegada, per poder aclarir el text, m'he vist obligada a tallar alguna frase per fer-la més curta i més manejable, més propera al lector, que s'hauria perdut amb totes les concordances a què obliga la llengua. Això em va provocar força dilemes.

I el segon exemple?

El llenguatge *del poble*. Quan Tolstoi fa parlar personatges populars, sense educació, com ara camperols, soldats o pelegrins, tria uns models de llengua propis de la parla popular. Si jo vull fer una equivalència de registre, com faig parlar aquests personatges? Com si fossin pagesos de la plana de Vic? Mariners del delta de l'Ebre? Camperols del Penedès? Vaig triar un model més neutre però que tingués certa genuïtat, amb alguna expressió lleugerament arcaïtzant, per arribar a la similitud de l'efecte que té l'original en el lector, però sense caure en la paròdia ni el localisme.

Vostè ha afirmat que “cada casa catalana hauria de tenir un exemplar de ‘Guerra i pau’...”

Soc una gran defensora dels llibres en paper. L'experiència de la lectura en paper no té res a veure amb la d'un dispositiu electrònic. Per això defenso la presència dels llibres físics a les cases. Un cop entesa aquesta base, parlem de l'orgull de l'ús de la llengua. Una llengua demostra el respecte que li tenen els seus parlants i lectors si la fan servir per a tots els registres, també en el cas del registre literari. Aquells que diguin que no cal tenir una traducció al català de *Guerra i pau* perquè ja hi ha moltes versions en castellà, és que no respecten el potencial i el valor literari que té el català. Amb la traducció dels clàssics al català, aquesta llengua té l'oportunitat de demostrar la seva musculatura, ductilitat i subtilitat, perquè llegir un llibre no és només obtenir una informació. La llengua d'un llibre és un material amb potencial artístic que pren forma i, com més oportunitats li donem per expressar aquest potencial, més rica la farem. Si consumim un clàssic com *Guerra i pau*, no només enriqueim la nostra experiència personal, sinó que també enriqueim la llengua.

M'ha convençut. Una obra publicada fa més de 150 anys, fa l'efecte que hauria de veure's afectada per determinades tècniques narratives que conside-

L'APUNT

L'ascensor del Maldà

Jordi Bordes

rem superades. En canvi, vostè assegura que és al contrari, que moltes de les narratives actuals no existirien sense precedents com 'Guerra i pau'...

Te'n donaré només un exemple: la naturalesa episòdica de les sèries que mirem a les plataformes de continguts beu directament de l'estructura de les novel·les realistes del segle XIX, de les quals *Guerra i pau* n'és l'exemple paradigmàtic. Igual que les temporades de les sèries, aquestes novel·les estaven dividides en capítols que sortien per fascicles en publicacions periòdiques i eren consumits massivament. La gràcia dels capítols era que tanquessin un episodi però que deixessin el lector amb ganes de veure què passaria al següent, com reaccionarien els personatges, quines serien les conseqüències d'aquelles accions. *Guerra i pau* són quatre volums, cada volum té entre tres i cinc llibres, i cada llibre té entre 20 i 35 capítols. Doncs al final de cada una d'aquestes parts es tanquen temes, se n'obren de nous; en definitiva, es crea el suspens.

Ara que ja està publicada, té la sensació que s'ha tret un 'mort' de sobre? O més aviat troba a faltar la certa intimitat que ha compartit durant deu anys amb Tolstoi?

[Riu] Les dues coses alhora! ■

Judit Díaz Barneda, davant un quadre que representa Lev Tolstoi, del qual ha traduït 'Guerra i pau' per a Edicions de 1984, que acaba de fer 40 anys. Al llarg del 2024 pensen publicar inèdits de William Faulkner, a més de novetats de George Saunders, Andrei Platónov, Tessa Hadley, Laurent Binet i Paul Harding. De poesia, l'editorial traurà obres de Rimbaud, Ventura Ametller i Ezra Pound. També es publicarà una mena de 'spin off' d' 'Olor de colònia', de Sílvia Alcántara, que reeditaran pel 15è aniversari; serà una novel·la que agafa un dels personatges i desenvolupa una nova trama. Però "el tro gros" de la celebració del 40è aniversari, segons paraules de l'editor Josep Cots (amb Laura Baena i Núria Miralpeix) sens dubte és la publicació de 'Guerra i pau', en dos volums i a un preu de 49,90 euros.

■ DANI CAJAL

Sembla que l'entusiasme sigui nou de trinca, però la colla d'Els Pirates ja fa 10 anys que dirigeixen el Maldà. L'han aprofitat per presentar-hi les seves produccions i també per anar acollint propostes humils que queien d'altres programacions. S'han convertit en un ascensor de nous projectes i han estat molt atents a sumar-se a *On el teatre batega* per donar més transcendèn-

cia a la petita lluita quixotesca de cada dia. Ara són una sala que exhibeix, produeix i distribueix amb èxits com ara *The Feliuettes* i l'inesperat èxit (van per la cinquena temporada) de *Les dones sàvies*. Pel seu menjador ha passat gent que ompliria un Camp Nou. El gòl es veu malament en la darrera grada; ara, al Maldà tot té flaire d'honesta proximitat.

Crònica música

Joan Isaac, nit rodona

Guillem Vidal

Barcelona

"Les filles, la febre no baixa, la ràdio del pare ha callat, ahir van trucar de Girona: algú vol que torni a cantar. Comença de nou el viatge: només han passat... setanta anys." Havia cantat ja sis cançons, assegut amb serenitat a un tamboret i encaixant efusivament les mans amb el pianista i director musical Antoni-Olaf Sabater pràcticament al final de cada cançó. Però va ser en aquesta, *Només han passat cinquanta anys*, preciosa capsa de records en forma de cançó de cinc minuts, en què Joan Isaac, després de canviar els "cinquanta" pels "setanta", va emocionar-se a l'escenari del Palau segurament per primer cop. "És molt fort, això", va reconèixer palplantant al davant de l'escenari tot observant un Palau que l'ovacionava. Els convidats s'acostaven ja a un lateral de l'escenari per cantar amb Isaac algunes de les seves cançons. I el que s'intuïa que seria aquella nit, un reconeixement a la vida i obra de Joan Isaac però també, i sobretot, un homenatge a l'ofici i el poder cultural i emocional que pot tenir encara la cançó, va començar-se a poder palpar en tota la seva dimensió.

Amb un sextet (David Palau a la guitarra, Jordi Gas al baix, Xesco Grau a la flauta i les percussions, Gloria Maurel a la bateria i Walter Porro a l'acordió i als teclats, a més de Sabater) capaç de no deixar es-

Isaac i Bonet ■ JUAN MIGUEL MORALES

capar cap matís de la suavitat que exigeixen les cançons d'Isaac, el cantautor va tirar enrere fins a *És tard* (1975) per rescatar de manera cronològica un cançoner amb molts angles encara per (re)descobrir i representar, al Palau, també, per cançons com *Viure, Barcelona, ciutat gris* i *Gràcies, vida, gràcies*

Va recordar absències importants (la de Moncho, tot confessant la felicitat que va tenir quan el rei gitano del bolero va cantar *On és la gent?* i, per descomptat, la del seu íntim amic Luis Eduardo Aute, a qui dedica la primera cançó del recent *Tinc una casa al mar*) i, tot reconeixent que, si alguna cosa li havia donat aquest ofici, era haver pogut conèixer "artistes grandiosos", va començar a donar la benvinguda, mit-

jançant prefacis generosos, als amics que l'havien volgut acompanyar: Paco Ibáñez, amb qui va cantar en català *Paraules per a Júlia*; una veu de "sensibilitat extrema" com és la d'Anna Roig; un cantant, parlant de Roger Mas, l'aparició del qual va significar un "punt d'inflexió" en el món de la cançó; Sílvia Comes ("dona incombustible i valenta"); Pemi Fortuny ("el millor cantant de rock que ha donat aquest país"); l'actriu Carme Sansa (amb qui, els dos últims anys, ha compartit l'espectacle *Set pecats capitals*); Maria del Mar Bonet ("ha estat al meu costat en moments difícils en què he estat a punt d'abandonar-ho tot"), i Joan Manuel Serrat, que certament va fer un gran detall interrompent momentàniament el seu retir per cantar amb Joan Isaac *Si a l'altre món*.

Per *A Margalida*, l'encara emocionant oda a l'amant de Puig Antich, va comptar amb la Coral Arc. I, després d'haver invocat, durant la nit, uns temps en què "els somnis no estaven prohibits" i haver-se preguntat què se n'havia fet, "d'aquella Barcelona del 76", va coronar el concert -amb tota la intenció del món- amb *A qui correspongui*, tema del seu últim disc amb fusta de nou clàssic en què Joan Isaac, dolgut i enrabiado, es pregunta què se n'ha fet, també, dels somnis del 2017. Al final, crits d'independència i Joan Isaac fent també onejar la bandera palestina amb l'igualment insubornable Pere Camps, director del Bar-nasants. Una nit per recordar.

ART

Una exposició redescobreix Adolf Fargnoli a la Fundació Masó i el MNAC

Eva Vázquez
GIRONA

Era conegut com "en Fargnoli de les arquetes" perquè alternava la destresa en el treball d'ebenisteria amb una poètica delicada i sensible que s'avenia amb el destí de les peces que tallava: capsetes, estoigs i cofrets de fusta concebuts com reliquiaries per guar-

dar-hi records molt íntims, des de cartes a joies, però també amb un gust burgès molt de l'època, de culte a la privacitat i al refinament sentimental. Adolf Fargnoli Ianetta (la Bisbal d'Empordà, 1890-Barcelona, 1951), fill d'una família d'immigrants italians establerts a Girona (el seu germà Valentí, estret col·laborador

d'Adolf Mas, va ser un reconegut fotògraf), era un dels artistes més valorats del seu temps (va arribar a fer més de cinquanta exposicions entre 1918 i 1933, una barbaritat) per les capsetes, les creus amb decoracions ceràmiques i els gerros dissenyats per a Can Marcó de Quart, però la guerra, els nous gustos i el seu mateix caràcter, ro-

màntic, hipersensible i d'una ambició mal conduïda, van fer-lo caure en l'oblit. La historiadora de l'art Pilar Vélez, que va tenir cura de la primera reivindicació de Fargnoli a les Sales Municipals de Girona el 1997, n'ha reprès l'estudi, amb troballes inèdites que revelen la seva faceta de tipògraf moderníssim i una vida novel·lesca, en una nova exposició que s'inaugura avui a la Fundació Rafael Masó de Girona (19 h) i que, a partir del 16 de maig de 2024, arribarà també al MNAC, que l'ha coproduïda. ■